

14. *Har'kovskoe medy'sy'nskoe obshhestvo (1861-1911): Ocherky' ego pyaty'desyaty'letnej deyatel'nosti' / Pod red. S.N.Y'gumnova. – Har'kov: Ty'pografy'ya y' ly'tografy'ya M.Zy'l'berberga y' S-v'ya, 1913. – 539 s.*
15. *Xvy'syuk N.Y'. Vlady'my'r Pavlovy'ch Boby'n – obshhestvennyj deyatel' Har'kovskogo medy'sy'nskogo obshhestva (k 150-lety'yu so dnya rozhdeny'ya) // Mezhdunarodnyj medy'sy'nsky'j zhurnal, 2006. - № 6. – S.124-125.*

Левченко И.Н. Инициатива членов медицинских обществ в открытии лечебных учреждений и объединений.

В статье осуществлен анализ значения медицинских обществ второй половины XIX - начала XX в. Автором дана оценка деятельности Общества киевских врачей, Одесского общества врачей и Харьковского общества медиков, которые своей деятельностью акцентировали внимание общественности на важности открытия лечебных учреждений.

Проанализирована роль членов медицинских обществ, которые сыграли заметную роль в организации и открытии медицинских учреждений и объединений, а именно: бесплатных больниц, городских больниц, Пастеровских институтов с бактериологическими станциями, кабинетов химической и микроскопической диагностики, станций скорой медицинской помощи. Акцентировано внимание на деятельности активных членов обществ не только в содействии открытия медицинских учреждений, но и непосредственно на практической работе в них.

Автор отмечает значение медицинских обществ, которые сыграли важную роль в развитии и совершенствовании медицинского образования среди населения, в оказании медицинской помощи тем, кто обращался в учреждения обществ.

Ключевые слова: *медицинские общества, лечебные учреждения, бактериологическая станция, больница, Пастеровский институт.*

Initiative members of medical societies in opening medical institutions and associations.

The article analyzes the importance of medical societies of the late nineteenth - early twentieth century. The author presents an assessment of the Company doctors Kiev, Odessa and Kharkiv Society medical doctors association, whose activities focused public attention on the importance of opening medical schools and institutions.

The role of members of medical societies, which played a prominent role in the organization and opening of medical institutions and associations, namely, free hospitals, city hospitals, the Pasteur Institute of bacteriological stations, classrooms chemical and microscopic diagnosis, ambulance stations. The attention to active members of societies not only in promoting the opening of medical institutions but also directly to practical work in them.

The author notes the importance of medical societies, which played an important role in the development and improvement of medical education among the population, to provide medical assistance to those applied to institutions of societies.

Keywords: *medical societies, medical institutions, bacteriological station, hospital, Pasteur Institute.*

Одержано 7.09.2016

УДК: 63:001:65.012.12:330.111.4

**Валерій Новородовський
(Київ)**

**КОМПЛЕКСНІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОСТІЙНОЇ КОМІСІЇ
ВУАН З ВИВЧЕННЯ ПРОДУКТИВНИХ СИЛ УКРАЇНИ (УКОПС)**

Розглядаються проблеми розвитку сільськогосподарських досліджень при Постійній комісії з вивчення продуктивних сил України (УКОПС). Головну увагу приділено організаційній структурі УКОПС, зокрема секціям сільськогосподарського призначення. Окремо висвітлено еволюцію організації та діяльності УКОПС протягом 1927-1934 рр. Важливе значення надано розкриттю причин утворення Комісії, наслідків її діяльності та передумов її реорганізації у 1934 р. На основі аналізу архівних джерел та історичної літератури з'ясовані основні напрямки діяльності кожної сільськогосподарської секції УКОПС.

Ключові слова: *комісія, сільське господарство, секція, УКОПС, ВУАН, продуктивні сили, виробничі можливості.*

В умовах економічної кризи в УСРР, спричиненої громадянським протистоянням, найбільш актуальними дослідженнями мали стати природні ресурси України та пошук способів їх раціонального використання. Про це неодноразово наголошував В.І. Вернадський ще на засіданнях Комісії з утворення УАН, при цьому зазначаючи що економіка країни, яка зазнала руйнації внаслідок першої світової війни та революційних подій, повинна бути швидко відновленою, а каталізатором цього мали б стати прикладні дослідження. Зважаючи на значний науковий досвід В.І. Вернадського у Петроградській академії наук та на потребу досліджень природних ресурсів країни з метою їх раціонального використання, члени Комісії підтримали ідею створення відповідної інституції. Проте остаточна організація Комісії з дослідження природних багатств України відбулася 3 березня 1919 р. Головною метою Комісії було об'єднання всіх наукових сил для дослідження відомостей про природні багатства України та пошук методів раціонального використання природних ресурсів країни.

Поступово формувалася і структура Комісії відповідно до напрямів дослідження. Зокрема протягом 1919 р. були утворені наступні секції: теплова, будівельних матеріалів, підземних багатств, гідрологічна, хімічно-технічна, фізична та сільськогосподарська. Фактично у 1919 р. була налагоджена робота всіх секцій, однак часта зміна влад, зумовлена політичним протистоянням різних сил на території України, нестача фінансування посилили наукову кризу, яка, в свою чергу, відбилася на діяльності Комісії з вивчення природних багатств України.

Уже на початку 1920-х рр. діяльність комісії поступово згасала, через нестачу матеріально-технічного і кадрового забезпечення, а з початку 1924 р. і взагалі Комісія на певний час перестала працювати. Проте академіки, розуміючи необхідність розвитку досліджень природних ресурсів, на прикладі Всесоюзної конференції продуктивних сил, яка пройшла у Москві у 1923 р., організували I Всеукраїнський з'їзд, присвячений вивченню продуктивних сил та народного господарства. Фактично цей з'їзд розпочав реорганізацію Комісії з вивчення природних багатств України в Постійну комісію з дослідження продуктивних сил України (УКОПС).

Метою пропонованої статті є з'ясування основних напрямків дослідження УКОПС, пов'язаних із сільським господарством та їх наслідків для розвитку аграрної науки.

Формування УКОПС означало побудову нових економічних поглядів у розвитку сільського господарства. Такої точки зору притримуються дослідники Л.П. Горкіна та М.Г. Чумаченко. Вони підкреслюють, що Комісія займалася здебільшого дослідженнями, пов'язаними із сільськогосподарською галуззю, при цьому наголошуючи, що значна частина членів УКОПС були вченими-агрономами [3]. Варто відзначити дослідження архівних фондів ЦДАВОВУ, проведених дослідницею Л.М. Яременко, яка на їхній основі розкрила еволюцію розвитку Ради з вивчення виробничих сил [23]. Історія розвитку УКОПС та її результати розкриті у частині першій нарису історії Української академії наук Н. Полонської-Василенко. Зокрема, дослідниця висвітлила основні завдання та мету інституції. Вона порівнювала УКОПС із Комісією вивчення продуктивних сил (КЕПС) у структурі Всесоюзної академії наук [14].

Необхідність проведення досліджень виробничих сил країни, у тому числі і сільськогосподарських потужностей, пошук шляхів раціонального використання природних ресурсів стали причиною формування тимчасової Комісії з вивчення продуктивних сил у структурі фізико-математичного відділу під керівництвом академіка Л.М. Яснопольського у грудні 1926 р. Уже на конференції, присвяченій вивченню продуктивних сил України, яка відбулася у березні 1927 р., були сформовані основні напрямки роботи Комісії. Варто зазначити, що на цій конференції було підняте питання про формування двох сільськогосподарських академій на території УСРР: перша – як основна наукова установа, яка мала б охопити комплекс сільськогосподарських досліджень та продовжити наукову діяльність ліквідованого Сільськогосподарського наукового комітету; друга – як головний навчальний заклад, метою якого була підготовка спеціалістів та наукового кадрового забезпечення [12, с.227-232]. Відповідно була прийнята резолюція, згідно з якою планувалося організувати основну академічну устанovu, яка б координувала науково-дослідну діяльність у сільськогосподарській галузі, а також формування головного сільськогосподарського вищого навчального закладу в УСРР [18, с.245-246].

Крім того, конференція прийняла низку резолюцій, згідно з якими формувалася подальша науково-дослідна робота. Перш за все, конференція наголосила на необхідності уникнення розриву науково-дослідної роботи з радянським виробництвом, у тому числі сільськогосподарським. Варто зазначити, що до кінця 1920-х рр., як зазначалося делегатами

конференції, існував певний розрив наукової діяльності з практичним життям. Також існувала проблема непогодженості у проведенні досліджень установами однакового профілю, що зумовлювало паралелізм у роботі. Зважаючи на це, конференція прийняла відповідну резолюцію, згідно з якою дослідна робота установ одного спрямування пов'язувалася у плановому порядку [18, с.234]. Фактично це означало, що сільськогосподарські науково-дослідні установи НКЗС УСРР проводили дослідження спільно з аналогічними інституціями НКО УСРР, ВРНГ та ВУАН.

Варто зазначити, що на конференції було розглянуто майбутні плани робіт установ природничо-сільськогосподарського призначення НКО, НКЗС та ВУАН. Для уникнення паралелізму в роботі, всі науково-дослідні установи мали побудувати план, згідно з яким кожна інституція займалася дослідженням окремого аспекту проблеми.

Необхідність проведення досліджень виробничих сил країни, у тому числі і сільськогосподарських потужностей, пошук шляхів раціонального використання природних ресурсів стали причиною формування тимчасової Комісії з вивчення продуктивних сил у структурі фізико-математичного відділу під керівництвом академіка Л.М. Яснопольського. Проте вже у травні 1927 р. тимчасову Комісію було перетворено у Постійну, а вже у вересні цього ж року передано у відання Ради ВУАН.

Головним керівним органом Постійної комісії стала Президія. Від початку існування УКОПС до її складу входили голова академік М.Л. Яснопольський, заступник голови академік К.К. Симінський, вчений секретар професор А.І. Ярошевич та члени комісії професор Де-Метц, академік В.І. Липський та професор С.Д. Сташевський [7, с.7].

Варто відзначити, що Комісія фактично розглядала та досліджувала проблеми, нерозривно пов'язані з сільськогосподарською галуззю. Про аграрне спрямування Комісії свідчить її склад, де більшість вчених були вченими-агрономами, зокрема: агрономи-економісти Олександр та Олексій Філіповські, ґрунтознавці В.Кракоса, О.Соколовський, геологи В.Різниченко, П.Тутковський, Ф.Полонський, ботанік С.Вотчал, ентомолог І.Щоголев, зоолог М.Шарлемань, метеорологи та кліматологи М.Данилевський, В.Огієвський, Б.Срезневський, гідролог Є.Оппоков та інші [3, с.22].

Формування інституції означало відновлення наукових досліджень природних ресурсів. На основі вже проведених досліджень Комісії з вивчення природних багатств, УКОПС побудувала власну концепцію вивчення природних ресурсів та виробничих можливостей. Головною метою наукової інституції було встановлення міцного зв'язку між ВУАН, радянським виробництвом та народним господарством по лінії науково-дослідницької роботи [9]. У статуті організації зазначалося, що УКОПС не лише проводить комплексну науково-дослідну роботу, пов'язану з вивченням виробничих можливостей та природних ресурсів України, але й здійснює координацію наукової діяльності всіх установ, які досліджували природні багатства УСРР, зокрема: установи НКО, НКЗС, ВРНГ, ВУАН та інші [17, с.9]. Подібний зв'язок мав стати каталізатором економічного розвитку республіки, а також повністю розкрити весь науковий потенціал Академії наук.

Крім того, члени Комісії, для реалізації поставленої мети, сформували наступні завдання: 1) організація наукових сил, які займаються вивченням виробничих можливостей України; 2) інформування урядових організацій стосовно ключових проблем дослідження природних ресурсів та їх наслідків; 3) планування та проведення дослідження намічених проблем [7, с.5-6]. Проте, у результаті відсутності бюджету Постійної комісії за 1927-1928 рр., УКОПС не вдалося розпочати виконання всіх трьох завдань. Натомість Комісія провела значну організаційну роботу, зокрема: 1) з'ясувала нагальні проблеми радянської промисловості та зовнішньої торгівлі; 2) об'єднала наукові сили, які здійснювали дослідну роботу в сільськогосподарській галузі, промисловості, а також встановила зв'язок з низкою наукових установ ВУАН, НКО та НКЗС УСРР; 3) з ініціативи УКОПС сформовані нові наукові центри для дослідження окремих галузей економіки; 4) сформована структура з 9 секцій, серед яких 6 були суто сільськогосподарського спрямування (лікарських рослин, хмільництва, картопляна, тютюново-махоркова, олійних та текстильних культур, скотарства); 5) сформовано п'ятирічний план (1928-1932 рр.); 6) проводилися засідання секцій, на яких розглядалися основні проблеми господарства [9]. Таким чином, незважаючи на критичне недофінансування УКОПС, інституція все ж змогла організувати науково-дослідну роботу та здійснила перший крок у реалізації поставленого завдання.

Як зазначалося, до структури УКОПС у 1927 р. входило 9 секцій, серед яких 6 були суто сільськогосподарського призначення, зокрема: лікарських рослин, хмільництва, картопляна,

тютюново-махоркова, олійних та текстильних культур та скотарства. Згодом були утворені цукрова, садово-городницька, рибного господарства та ґрунтознавства [7, с.7]. Кожна секція була пов'язана з науково-дослідними інституціями при різних організаціях. Більшість з цих установ, які займалися сільськогосподарськими дослідженнями знаходилися при НКЗС, проте УКОПС намагалася скоординувати науково-дослідну роботу в аграрній галузі між установами НКО, ВУАН та Наркомземом, таким чином розв'язавши значний комплекс проблем. Відповідно, формуючи план наукової роботи, кожна з секцій узгоджувала його з іншими науковими установами.

Секція лікарських рослин була тісно взаємопов'язана з Лубенською дослідною станцією та з Київським акліматизаційним садом. Відповідно разом із згаданими інституціями було сформовано тематичний план та кошторис на його виконання. Зокрема, Секція запланувала провести розвідку районів різних культур сортів лікарських рослин, дослідження економічного зиску від реалізації різних культур, акліматизація та селекція нових сортів, комплексне вивчення м'яти, баланди, валер'янки, наперстянки та ін. [13, 19].

Акліматизаційний сад, за дорученням секції лікарських рослин УКОПС, продовжував багаторічні дослідження валер'янки. Вчені намагалися відібрати рослини з найбільш оптимальними фармацевтичними якостями. У результаті проведених досліджень науковці дійшли до висновку, що коріння валер'янки має більше лікувальних властивостей до цвітіння. Крім того, дослідникам вдалося збільшити корінь рослини та покращити її якості. Варто зазначити, що Акліматизаційний сад займався акліматизацією інших сортів лікарських рослин, зокрема: наперстянки, лаванди і шавлії. Результатом стало запровадження нових моростійких сортів названих рослин [1, с.24-25].

Паралельно з Акліматизаційним садом, під керівництвом лікарської секції УКОПС, Лубенська дослідна станція здійснювала вивчення властивостей низки лікарських рослин, зокрема: м'яти, шавлії, кмину, красавки, фенхелю та ін. Головною метою інституції було дослідження біологічного, хімічного складу лікарських рослин, її лікувальних властивостей у різні періоди розвитку, під впливом зовнішніх чинників (кліматичних умов, ґрунту, догляду, удобрення та ін.) [10, с.40-41].

Хмельова секція, організована у березні 1928 р., відразу ж сформувала план наукової роботи. Зокрема, секція, на основі Волинської хмельової станції, мала розгорнути дослідження хмельового господарства УСРР та пошук способів удосконалення техніки вирощування та переробки [13, 19]. Однак, через складні фінансові умови та розпорошеність членів по всій Україні, робота секції тимчасово припинилася. Лише у 1929 р. відновилася робота інституції, проте збори Президії проводилася не регулярно. Члени секції, які проживали поза межами Києва, не мали змоги збиратися щотижня, а тому було прийнято рішення про проведення сесій 4 рази на рік. Відповідно на сесіях вчені обговорювали нагальні наукові та організаційні проблеми, а також заслуховували доповіді по результатах досліджень. Варто зазначити, що члени секції намагалися провести дослідження хмелю з ботанічної, хімічної та технічної точки зору. У загальному результаті, секція мала покращити властивості культури на основі проведених досліджень [22, с.64].

Важливими для сільського господарства були дослідження секції картоплярства УКОПС. Її науково-дослідна робота базувалася на основі Київської та Поліської сільськогосподарських дослідних станцій. Члени секції поставили за завдання дослідити стан картоплярства на території УСРР та провести селекційні дослідження різних сортів з метою покращення якості картоплі [13, 19]. Уже у 1928 р. було розпочато формування збірника «Картопля і підвищення урожайності», до якого увійшли праці науковців, членів секції картоплярства УКОПС [21, с.74].

Значний обсяг прикладних досліджень наприкінці 1920-х - на поч. 1930-х рр. здійснювався у галузі тваринництва. З метою дослідження стану та перспектив розвитку різних галузей скотарства у структурі УКОПС у 1927 р. організовано секцію скотарства. Особливу увагу члени секції приділяли проблем розвитку птахівництва, зокрема економічних перспектив цієї галузі, конярства та харчової цінності різних свійських тварин [8, 13]. Секція скотарства проводила власні дослідження спільно з кафедрою експериментальної зоології та Українським інститутом тваринництва.

Секція олійних та текстильних культур УКОПС мала за мету дослідження районування олійних, технічних та текстильних рослин на території України та акліматизацію нових культур [13]. Відповідно, секція здійснювала дослідження за двома напрямками: 1) вивчення,

селекція та акліматизація олійних культур; 2) дослідження текстильних культур та перспективи їх вирощування. Зважаючи на поставлену мету та напрямки, секція координувала сумісні дослідження Акліматизаційного саду та Поліської сільськогосподарської дослідної станції. Варто зазначити, що кожна установа мала власне завдання від секції УКОПС стосовно досліджень. Так, Акліматизаційний сад мав проводити дослідження нових олійних культур, зокрема ріцини, та пристосувати їх до природних умов України. Зокрема, вчений Акліматизаційного саду Д.П. Лук'янов, займаючись дослідженням різних сортів ріцини, вивів новий сорт культури, яка, на відміну від інших, більш стійкіша до несприятливих погодних умов та шкідників, при цьому не втрачаючи власних властивостей [1, с.18].

Крім досліджень олійних культур, секція займалася вивченням текстильних, зокрема бавовняника, льону та конопель. Так, спільно з Поліською сільськогосподарською станцією, з ініціативи НКЗС, УКОПС розгорнуло масові дослідження прядильних культур. Перш за все, секція олійних та текстильних культур здійснила районування прядильних рослин. У результаті було виокремлено 3 райони коноплярства: Поліський, Полтаво-Харківський та Подільський. Серед них, найбільшим був Поліський район. Згідно з підрахунками науковців, він постачав 40% усього прядива [20, с.21-22]. Зважаючи на економічний зиск з розвитку на Поліссі коноплярства, вчені розгорнули комплексні дослідження цього району. Перед секцією УКОПС стояли наступні завдання: 1) дослідження стану організації та техніки первинної обробки олійнопрядильних культур; 2) з'ясування основних проблем розвитку цих культур на Поліссі; 3) аналіз зібраних матеріалів дослідження з метою їх систематизації для використання у подальшому плануванні роботи з розвитку текстильних культур, зокрема конопель [20, с.24]. Відповідно, Поліська станція разом із секцією УКОПС проводили дослідження культури коноплі, з метою покращення її прядильних властивостей.

Необхідність розвитку садівництва та городництва на території УСРР зумовила появу садово-городницької секції УКОПС. Офіційно вона оформилася 5 січня 1928 р. з ініціативи вченого М. Щербини. До її складу увійшли академіки В.І. Липський і М.Т. Кащенко, вчені М.Л. Щербина, В.Л. Симеренко, Ф.А. Васиневич, А.А. Піонтковський, В.Є. Андрєєва, М.М. Грюнер та інші. На першому засіданні члени секції сформувавши основні завдання та напрямки роботи, зокрема: вивчення проблеми економіки садівництва, ягідництва та городництва, розгляд та надання рекомендацій стосовно планового вирощення садових та городніх культур, дослідження перспектив садівництва, вивчення ринку експорту культур та інші [11, с.57-61].

Цукрова секція УКОПС виникла у результаті організації комплексних досліджень, пов'язаних із цукровою промисловістю. Так, на пропозицію Центрального науково-дослідного інституту цукрової промисловості було організовано роботу цукрової секції УКОПС. Основними проблемами, які постали перед інституцією, були: 1) районування технічних культур у цукрово-промислових районах; 2) соціально-економічна характеристика цукрово-промислових районів; 3) методологія ефективності фінансування цукрової промисловості; 4) вивчення економічних та географічних умов розгортання цукрової промисловості на території України (у 1929 р. – на Правобережжі) [21, с.73]. У 1930-х рр. секція за кошти Інституту цукрової промисловості продовжувала дослідну роботу.

Варто зазначити, що члени УКОПС вважали за необхідне проводити комплексні дослідження ґрунтів спільно з установами НКЗС УСРР, у тому числі з Центральною агрохімічною лабораторією [19, с.14]. У 1928 р. було складено план на першу п'ятирічку, згідно з яким значну увагу приділялося дослідженням мінеральних ресурсів, з метою задоволення потреб сільськогосподарського будівництва. Фактично ці ресурси ставали альтернативою хімічних добрив. Таким чином, секція проводила дослідження фосфоритів, гіпсу на Чернігівщині та Поділлі. Так, на одному з прилюдних засідань 28 грудня 1928 р. були заслухані наукові доповіді вчених відділу ґрунтознавства Центральної агрохімічної лабораторії НКЗС УСРР, присвячені дослідженням агрономічних мінеральних ресурсів та ґрунтів у районі Дніпрельстану. Результатом засідання стала прийнята УКОПС резолюція, згідно з якою Комісія мала об'єднати науково-дослідну роботу відділу ґрунтознавства Центральної агрохімічної лабораторії з Озерною Комісією ВУАН та організувати Всеукраїнський з'їзд ґрунтознавців [2, с.26-36]. Варто зазначити, що ці дії Постійної комісії з вивчення продуктивних сил стали основоположними у налагодженні співпраці інституцій ВУАН та НКЗС у дослідженні ґрунтів.

Таким чином, всі природничо-сільськогосподарські секції УКОПС здійснювали дослідження, які нерозривно були пов'язанні з виробництвом. Зокрема найбільшу увагу вони приділяли дослідженню сільськогосподарської сировини, її найбільш раціональної обробки та використання.

Варто зазначити, що УКОПС проводила спільні дослідження з Комісією з вивчення народного господарства, головним завданням якої було всебічне вивчення економічних процесів у промисловості та сільському господарстві, з метою їх удосконалення. Основними завданнями цієї Комісії були: 1) дослідження виробничих можливостей народного господарства; 2) дослідження можливостей, форми та питомої ваги України у світовому господарстві; 3) дослідження історії сільського господарства України; 4) історія економічної думки; 5) методологія вивчення народного господарства [5, с. 51]. Фактично частина із названих завдань були спільними із УКОПС, а тому обидві організації проводили спільні дослідження виробничих можливостей у сільському господарстві. Комісія з вивчення народного господарства разом із УКОПС здійснила дослідження проблем текстильної промисловості, економіки птахівництва та розвитку сільського господарства степової України.

Протягом 1929-1930-х рр. УКОПС, організаційно зміцнившись, провела низку заходів, присвячених вивченню продуктивних сил. Зокрема, Комісія влаштувала 25 пленарних засідань, на яких заслухано 21 доповідь практичного характеру, організувала 40 засідань секцій, на яких були розглянути основні наукові проблеми господарства УСРР, а також випустила 4 номери бюлетеня «Продукційні сили України», у яких публікувалися основні праці УКОПС та висвітлювалася її діяльність [4, с.73]. Крім того, на початку 1930-х рр. у структурі УКОПС сформувалася низка нових секцій, серед яких були сільськогосподарського призначення, зокрема: лозова, рибництва, шовківництва та меліоративна. Відповідно, організаційна побудова Комісії розширилася до 18 наукових секцій [6]. Незважаючи на це, на початок 1930-х рр. Комісія планувала здійснити значний об'єм науково-дослідної та організаційної роботи. Зокрема, Президія УКОПС мала встановити тісніший взаємозв'язок з інституціями ВУАН та розпочати комплексні дослідження у сільському господарстві, пов'язані з колективізацією та реконструкцією. Зважаючи на загальний план перебудови УСРР з аграрної на аграрно-промислову країну, УКОПС повинна була розгорнути дослідження, спрямованні на удосконалення сільськогосподарської галузі, як основного джерела індустріалізації.

Варто зазначити, що наприкінці 1920-х - на початку 1930-х рр. постало питання стосовно реорганізації Постійної комісії з вивчення продуктивних сил. Основною причиною стала необхідність залучення значних наукових ресурсів установ ВУАН, НКО, НКЗС, ВРНГ з метою комплексного вивчення природних ресурсів та їх раціонального використання. Це означало, що структура та штатний склад УКОПС мав змінитися, а сама Комісія переформатуватися у Раду з вивчення виробничих сил. Найбільш відміною рисою у формуванні такої Ради було залучення директорів всіх науково-дослідних інститутів до її складу з метою вивчення природних ресурсів та виробничих можливостей [16]. Таким чином, названа інституція, на відміну від УКОПС, охоплювала більший комплекс наукових проблем, пов'язаних з вивченням виробничих можливостей республіки. Проте ймовірно існували й інші, у тому числі політичні, передумови трансформації УКОПС. Зокрема, партійне керівництво вважало голову УКОПС Л.М. Яснопольського не надійним елементом та разом із низкою інших науковців піддало його чистці [15]. Відповідно це й спонукало як політичну частину ВУАН, так і наукову, перегляд питання стосовно реорганізації Комісії та перетворення її в Раду на початку 1934 р.

Отже, зважаючи на необхідність відновлення досліджень природних ресурсів та виробничих можливостей України, Президія ВУАН, а також науковці з різних урядових установ, прийняли рішення про формування відповідної комісії, яка з осені 1927 р. носила назву УКОПС. Зважаючи на те, що у середині 1920-х рр. УСРР була аграрною країною, варто зазначити, що значна кількість секцій цієї комісії здійснювала власні дослідження в галузі сільського господарства, з метою підвищення рівня розвитку аграрної галузі, як основного джерела індустріалізації. Відповідно значні комплексні дослідження УКОПС стосувалися вивчення економіки сільського господарства, розвитку садівництва, хмільництва, коноплярства та інших видів господарства. Однак, через необхідність комплексно розгорнути дослідження природних ресурсів та через окремі політичні мотиви, у 1934 р. УКОПС реорганізовано у Раду з вивчення виробничих сил, яка хоч і мала ідентичну мету, проте могла охопити більше галузей прикладного природознавства.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Акліматизація // Продуктивні сили України. Бюлетень. – К., 1929. – № 2. – С.18-25.
2. Вивчення мінеральних угноєнь // Продуктивні сили України. Бюлетень. – К., 1929. – № 1. – С.26-36.
3. Горкіна Л.П. Перерваний поступ: віхи історії економічної науки в Україні (кінець ХІХ – середина ХХ ст.) / Л.П. Горкіна, М.Г. Чумаченко // Актуальні проблеми економіки. – К., 2008. – № 4 (82). – С.12-28.
4. Звіт Комісії для вивчення продуктивних сил України про роботу у 1928-1929 рр. та план роботи на 1929-1930 рр. // Історія Національної академії наук України, 1929-1933 рр. Документи та матеріали. – К., 1998. – С.70-75.
5. Комісія з вивчення народного господарства України при ІІІ відділі ВУАН // Продуктивні сили України. Бюлетень. – К., 1929. – № 3. – С.51-52.
6. Комісія з вивчення продуктивних сил України // НБУВ ІР. – Ф.10. – Спр.18666. – Арк.1-4.
7. Коротке звітлення Постійної комісії Всеукраїнської академії наук з вивчення продуктивних сил України // Продуктивні сили України. Бюлетень. – К., 1929. – № 1. – С.5-8.
8. Лист Постійної комісії ВУАН з вивчення продуктивних сил до Наркомторгу, Наркомземсправ та до Ради сприяння птахівництву // НБУВ ІР. – Ф.10. – Спр.12974. – Арк.4-4 (зв.).
9. Лист Постійної комісії ВУАН з вивчення продуктивних сил до НКЗС України // НБУВ ІР. – Ф.10. – Спр.12975. – Арк.5-8 (зв.).
10. Лубенська дослідна станція // Продуктивні сили України. Бюлетень. – К., 1929. – №2. – С.40-41.
11. Нові секції УКОПС // Продуктивні сили України. Бюлетень. – К., 1929. – №3. – С.57-61.
12. Підсумки Української конференції у справі вивчення продуктивних сил // Вісник природознавства. – К., 1927. – Вип.3-4. – С.227-232.
13. План науково-дослідних робіт Постійної комісії ВУАН з вивчення продуктивних сил України (УКОПС) на 1928/1929 рр. // НБУВ ІР. – Ф.10. – Спр.13277. – Арк.1-11.
14. Полонська-Василенко Н. Українська академія наук (нарис історії): Ч.1 / Н.Полонська-Василенко. – Мюнхен, 1955. – 148 с.
15. Про Всеукраїнську академію наук // ЦДАГО. – Ф.1. – Оп.20. – Спр.6445. – Арк.84-95.
16. Проект положення о Совете производительных сил // ЦДАГО. – Ф.1. – Оп.20. – Спр.2923. – Арк.27-28.
17. Проект статуту Постійної комісії для вивчення продуктивних сил України (УКОПС) ухвалений на засіданні УКОПС 23 лютого 1928 р. // Продуктивні сили України. Бюлетень. – К., 1929. – № 1. – С. 9.
18. Резолюції конференції у справі вивчення продуктивних сил // Вісник природознавства. – К., 1927. – Вип. 3-4. – С.233-256.
19. Список тем п'ятирічного перспективного плану УКОПС за секціями та установами // Продуктивні сили України. Бюлетень. – К., 1929. – №1. – С.11-15.
20. Тирановець В.С. Культура конопель та льону на Поліссі в зв'язку з перспективами її розвитку / В.С.Тирановець // Продуктивні сили України. Бюлетень. – К., 1929. – №3. – С.21-47.
21. Хроніка УКОПС // Продуктивні сили України. Бюлетень. – К., 1929. – №2. – С.73-74.
22. Хроніки з життя УКОПС // Продуктивні сили України. Бюлетень. – К., 1929. – №3. – С.63-66.
23. Яременко Л.М. Документи ЦДАВО України про дослідження продуктивних сил України установами ВУАН (1919-1930) // [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.archives.gov.ua/Publicat/AU/2001-6-3.php>.

REFERENCE

1. Aklimatyziatsiia // Produktivni syly Ukrainy. Biuletten. – K., 1929. - №2. – S.18-25.
2. Vyvchennia mineralnykh uhnoien // Produktivni syly Ukrainy. Biuletten. – K., 1929. - № 1. – S.26-36.
3. Horkina L.P. Perervanyi postup: vikhy istorii ekonomichnoi nauky v Ukraini (kinets KhIKh – seredyna KhKh st.) / L.P. Horkina, M.H. Chumachenko // Aktualni problemy ekonomiky. – K., 2008. - № 4 (82). – S.12-28.
4. Zvit Komisii dlia vyvchennia produktivnykh syl Ukrainy pro robotu u 1928-1929 rr. ta plan roboty na 1929-1930 rr. // Istoriiia Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy, 1929-1933 rr. Dokumenty ta materialy. – K., 1998. – S.70-75.
5. Komisiia z vyvchennia narodnoho hospodarstva Ukrainy pry III viddili VUAN // Produktivni syly Ukrainy. Biuletten. – K., 1929. - № 3. – S. 51-52.
6. Komisiia z vyvchennia produktivnykh syl Ukrainy // NBUV IR. – F.10. – Spr.18666. – Ark.1-4.
7. Korotke zvidomlennia Postiinoi komisii Vseukrainskoi akademii nauk z vyvchennia produktivnykh syl Ukrainy // Produktivni syly Ukrainy. Biuletten. – K., 1929. - № 1. – S.5-8.
8. Lyst Postiinoi komisii VUAN z vyvchennia produktivnykh syl do Narkomtorhu, Narkomzemsprav ta do Rady spriyannia ptakhivnytstvu // NBUV IR. – F. 10. – Spr. 12974. – Ark. 4-4 (zv.).

9. Lyst Postiinoi komisii VUAN z vyvchennia produktyvnykh syl do NKZS Ukrainy // NBUV IR. – F.10. – Spr.12975. – Ark.5-8 (zv.).
10. Lubenska doslidna stantsiia // Produktyvni syly Ukrainy. Biuleten. – K., 1929. - № 2. – S.40-41.
11. Novi sektsii UKOPS // Produktyvni syly Ukrainy. Biuleten. – K., 1929. - №3. – S.57-61.
12. Pidsumky Ukrainskoi konferentsii u spravi vyvchennia produktyvnykh syl // Visnyk pryrodoznavstva. – K., 1927. – Vyp.3-4. – S.227-232.
13. Plan naukovo-doslidnykh robot Postiinoi komisii VUAN z vyvchennia produktyvnykh syl Ukrainy (UKOPS) na 1928/1929 rr. // NBUV IR. – F.10. – Spr.13277. – Ark.1-11.
14. Polonska-Vasylenko N. Ukrainska akademiia nauk (narys istorii): Ch.1 / N.Polonska-Vasylenko. – Miunkhen, 1955. – 148 s.
15. Pro Vseukrainsku akademiuu nauk // TsDAHO. – F.1. – Op.20. – Spr.6445. – Ark.84-95.
16. Proekt polozhennia o Sovete proyzvodytelnykh syl // TsDAHO. – F.1. – Op.20. – Spr.2923. – Ark.27-28.
17. Proekt statutu Postiinoi komisii dlia vyvchennia produktyvnykh syl Ukrainy (UKOPS) ukhvalenyi na zasidanni UKOPS 23 liutoho 1928 r. // Produktyvni syly Ukrainy. Biuleten. – K., 1929. - №1. – S.9.
18. Rezoliutsii konferentsii u spravi vyvchennia produktyvnykh syl // Visnyk pryrodoznavstva. – K., 1927. – Vyp.3-4. – S.233-256.
19. Spysok tem p'iatyrichnoho perspektyvnoho planu UKOPS za sektsiiamy ta ustanovamy // Produktyvni syly Ukrainy. Biuleten. – K., 1929. - №1. – S.11-15.
20. Tyranovets V.S. Kultura konopel ta Ionu na Polissi v zv'iazku z perspektyvamy yii rozvytku / V.S. Tyranovets // Produktyvni syly Ukrainy. Biuleten. – K., 1929. - №3. – S.21-47.
21. Khronika UKOPS // Produktyvni syly Ukrainy. Biuleten. – K., 1929. - №2. – S.73-74.
22. Khroniky z zhyttia UKOPS // Produktyvni syly Ukrainy. Biuleten. – K., 1929. - №3. – S.63-66.
23. Iaremenko L.M. Dokumenty TsDAVO Ukrainy pro doslidzhennia produktyvnykh syl Ukrainy ustanovamy VUAN (1919-1930) // [Elektronnyi resurs] // Rezhym dostupu: <http://www.archives.gov.ua/Publicat/AU/2001-6-3.php>.

Новородовский В. Комплексные сельскохозяйственные исследования Постоянной комиссии ВУАН для изучения производительных сил Украины (УКОПС).

Рассматриваются проблемы развития сельскохозяйственных исследований при Постоянной комиссии по изучению производительных сил Украины (УКОПС). Главное внимание уделено организационной структуре УКОПС, в частности секциям сельскохозяйственного назначения. Отдельно отражена эволюция организации и деятельности УКОПС в течение 1927-1934 гг. Особое значение предоставлено раскрытию причин образования Комиссии, последствий ее деятельности и предпосылок ее реорганизации в 1934 г. На основе анализа архивных источников и исторической литературы выяснены основные направления деятельности каждой сельскохозяйственной секции УКОПС.

Ключевые слова: комиссия, сельское хозяйство, секция, УКОПС, ВУАН, производительные силы, производственные возможности.

Novorodovkiy V. Integrated agricultural researches of Permanent Committee of UAS on studying productive forces of (UKOPS).

The problems development of agricultural researches in the Permanent Committee on studying Productive Forces of (UKOPS) is considered. The main attention is paid to the organizational structure of UKOPS, including sections of agricultural purposes. Separately highlighted the evolution of the organization and activities of UKOPS during 1927-1934. Great importance is given to revealing the causes of the Committee creation, the implications of its activities and conditions of its reorganization in 1934. On the basis of analysis of archival sources and historical literature are clarified the main activities of each agricultural section of UKOPS.

Keywords: Committee, agriculture, section, UKOPS, UAS, productive forces, production capacity.

Одержано 23.09.2016